

DEMÉNY LAJOS

Zsidóellenes törvényhozás Romániában 1940 és 1944 között

A második világháború utáni első években a Romániai Általános Zsidó Tanács és a Romániai Zsidó Hitközség kezdeményezésére Carp Matatias szerkesztésében megjelent a *Cartea neagră. Suferințele evreilor din România. 1940-1944.* (Fekete könyv. A romániai zsidók szenvedései. 1940-1944) című kiadvány első három kötete dr. Șafran Alexandru akkori főrabbi előszavával. Az első kötet a vasgárdistákra és az 1940. évi lázadásukra, a második az 1941. évi iași-i zsidóellenes pogromra és a harmadik a romániai zsidók Dnyeszteren túli (Transnistria) területekre való deportálására vonatkozó különböző jellegű forrásokat foglalta magába. Az eredetileg tervezett IV. kötet, amelynek tárgya az észak-erdélyi deportálás lett volna, már nem jelent meg. 1948 után a romániai zsidók helyzetének kutatása, akárcsak a többi nemzeti kisebbségeké, már nem volt kívánatos. A *Fekete könyv* kötetei is a zárolt kiadványok jegyzékére kerültek. A többi romániai nemzeti kisebbségekkel szemben Romániában a zsidóság és a cigányság még a hivatalosan elismert nemzeti közösségek közé sem tartozott. Hogy a hivatalos „elismertetés” különösen az 1989 decembere előtti rendszer utolsó két évtizedében a többi romániai nemzeti kisebbségek részére sem biztosított jogvédelmet, az ma a közhelyek közé tartozik, de maga a tény mégis jellemezte ezt a sajátosságot, és nem volt minden előzmény nélkül.

Történelmi előzmények, román sajátosságok

Európában Románia volt az utolsó állam, ahol a zsidók általános állampolgári jogot nyertek. Ez is csupán nemzetközi nyomásra történt 1920-ban, amikor a párizsi békeszerződés feltételeként ezt a kérdést a román kormánynak rendeznie kellett. Bár már az 1878. évi berlini békeszerződés kötelezte Romániát, hogy az országban élő zsidók számára biztosítsa az állampolgárságot és vele együtt a polgári jogokat, a román parlament azonban megtagadta a szerződés ratifikálását, a román kormány pedig különböző diplomáciai ügyeskedésekkel kijátszotta az említett szerződés előírásainak hatályba lépését. Romániában az első világháború előtt zsidók csak egyéenként nyerhették el az állampolgári jogot, minden egyes esetben a parlament jóváhagyásával. Így történhetett meg az, hogy a csaknem félmilliónyi óromániai zsidók közül 1912-ig alig valamivel több mint négyezer zsidó nyert állampolgárságot, főleg azok, akik az 1877-1878. évi függetlenségi háborúban külön kitűntek vagy rendkívüli szerepet tölthettek be. 1860 után a mesterségesen szított antiszemitizmus egyre melyebb gyökereket vert a román köztudatban, és ezen a téren a cári Oroszország nyomdokain haladt, az ottani zsidóellenes pogromok hatását érezte.

Tudni kell mindezeket ahhoz, hogy megértsük az egész zsidókérdés sajátosságát Romániában és persze azt, hogy a román szellemi élet s ennek keretében a román történetírás miért zakózott el a szembenézéstől a második világháború utáni korszakban; még csak a leghalványabb gesztust sem tette meg a zsidókérdés kritikai megvizsgálása terén. Sőt, mind a történetírásban, mind a köztudatot tükröző publicisztikában állandó kísérlet jelét látjuk a valóság elkendőzésének, a nyílt vagy burkolt tagadásnak. Az utolsó évtizedekben az a szemlélet vált uralkodóvá, hogy Romániából sem a második világháború előtt, sem alatta zsidó üldözésről beszélni sem lehet. Mi több, Románia az egyetlen állam lett volna Európában, ahol még nyoma sem volt a zsidók fizikai megsemmisítését, felszámolását követő politikának.

A kérdés azonban mégis felszínre került, és ebben a magyarellenes uszító politikától fűtött hivatalos román történetírás is megtette a magáét. 1970 után a kutatás és a hivatalos propaganda egyik előszeretettel művelt és kedvelt témája lett az észak-erdélyi románellenes atrocitások sora 1940 és 1944 között. A külföldön folytatott propaganda eszközeként minden világnyelven megjelentették és terjesztették a témáról írt összefoglalót, amelyben - a külföldi közvéleményt meggyőzendő - az észak-erdélyi zsidó deportálás is jelentős helyet kapott. De volt ennek a beállításnak egy olyan vetülete, amely a romániai, főleg az ókirállyági zsidókat kezdte feszélyezni, zavarni, sőt egyenesen történelmi emlékeiket felkavarni, sérteni, ellenszenvet kelteni.

A tárgyilagos közvéleményt, még kevésbé az elfogultságtól mentes kutatást nem zavarta, nem zavarhatta, hogy az észak-erdélyi zsidó deportálás tényeit kezdték végül feltárni, még akkor sem, ha elég gyakran fordultak elő túlzások, kisebb-nagyobb hamisítások. A baj abban rejlett; hogy az egész kérdés csupán magyarellenes élt kapott, mert a beállítással szemben, az Antonescu-totalitarizmus nemcsak felmentést kapott, hanem mind nagyobb felmagasztalásban részesült. Ez viszont felkavarta az emlékezés sebeit az akkor Észak-Erdélyen kívül élő zsidókban és leszármazottaikban. Számukra ugyanis az Antonescu-rendszer a zsidóellenes pogromok, intézkedések és az 1941 derekától kezdődő Dnyeszterentúli deportálás csaknem háromszázezer zsidó életét kioltó politikáját jelképezte.

A zsidó emlékezés és a hivatalos román történetírás két homlokegyenest szembeszegülő nézete közötti kibékíthetetlen ellentét először Romániában 1984-ben került felszínre. Akkor ugyanis a román pártvezetés a holocaust 40. évfordulóján első ízben engedélyezte, hogy megemlékezést tartsanak. Tette ezt azzal a szándékkal, hogy az évfordulót magyarellenes propaganda és uszítás céljaira használhassa fel. A túlzásba vitt Antonescu-dicsőítés a megpróbáltatásokat túlélő zsidó személyiségek, közöttük dr. Moses Rosen főrabbi, dr. Vasile Liveanu történész és többen mások felfedtek az Antonescu-rendszer alatti zsidóüldözés, deportálás és a megrendezett pogromok jó néhány mozzanatát. A nemzetközi zsidó szervezetek támogatásával és a Nobel-díjas író, a máramarosszigeti származású Elie Riczel közvetlen fellépésével a hátuk mögött egyre több romániai zsidó kapott bátorságot arra, hogy a nyilvánosság előtt, a zsidó hitközség havonta kétszer megjelenő lapjában és más kiadványokban is feltárja a tényeket.

1940-ben és 1941-ben a vasgárdista lázadás alatt Bukarestben megrendezett pogromok és gyilkosság, valamint a Iași városában a több ezer zsidó meggyilkolásának 50. évfordulóján a román közvélemény is több információhoz jutott. A román történészek közül is többen, közöttük Damian Hurezeanu, Dinu Giurescu, Andrei Pippidi, Ion Stanciu, Paul Cernovodeanu, Alexandru Zub felvetették annak szükségességét, hogy a román történetírás is nézzen végre szembe az Antonescu-rendszer zsidóellenes politikájával. Ebben persze az is szerepet játszott, hogy a tárgyilagos román történetírás fenntartással fogadta a Ion Antonescu diktátor megdicsőítését követő törekvéseket. A Iași városában megrendezett pogrom ötvenedik évfordulóján a Romániai Zsidó Hitközségek Föderációja keretében működő Zsidó Tanulmányi Központ a főrabbi, dr. Moses Rosen előszavával kiadta a *Martiriul evreilor din România 1940-1944* (A romániai zsidók mártíromsága 1940-1944) című kötetet, illetve forrásgyűjteményt. A román közvélemény ekkor, 40 év után először jutott hozzá olyan adatok és tények megismeréséhez, amilyek a legújabb kori román történelem egészen másarculatát tárták elébe, mint amelyet addig belesulykoltak. Annyira sokkoló volt a meglepetés, sokakban gyanút keltettek maguk a tények, hiszen addig csak azt olvashatták, tanulhatták, hogy Románia mindenkori kormányai, még Antonescué is a zsidók védelmére kelt, amikor máshol mindenütt őket üldözték.

Zsidókérdés és antiszemitizmus

Ezt a közhangulatot használták fel az antiszemitizmus szítására. A „hazaáruló”, „rományüzlő”, „Romániát befeketítő” jelzők hemzsegtek azok címére, akik egyáltalán ki merték mondani, hogy Románia sem volt kivétel, sőt Antonescu kezdeményezője volt a „végső megoldásnak”. Maga a főrabbi is a vádlottak padjára került. Nem csupán az elburjázott szélsőséges sajtóban, hanem a román parlamentben is egyenesen a fenyegető hangnem kerekedett felül általában a zsidókkal szemben, újra napirendre került a zsinagógák kirablása, felgyújtása, meggyalázása. A képtelenségig felajzott antiszemitizmus hangulata uralkodott el, s a képtelenség jelét mi sem bizonyítja jobban, hogy Romániában, ahol 1938-ban több mint 800 000, közvetlenül a második világháború után is több mint 400 000 zsidó élt, ma számuk jóval a 10 000 alatt van, és közülük is a nagy többség 60-70 életén felüli. Antiszemitizmus zsidók nélkül!

A dolgok visszásságaira felfigyelt a nemzetközi közvélemény is, de a hivatalos román bel- és külpolitika tagadja az antiszemitizmus elburjázását Romániában. Közben Antonescu-szobrot avattak Slobozia városában, róla utcákat neveztek el, és a napisajtó bizonyos közegeiben és a televízióban méltató anyagok jelennek meg, illetve őt dicsőítő programot közvetítenek. Mindezzel szemben a higgadt és tárgyilagos szemlélet a havi- és hetilapok perifériájára szorul.

Mindezt ellensúlyozandó a Romániai Zsidó Közösségek Föderációja égisze alatt működő Zsidó Történelmet Tanulmányozó Központ a napokban egy új kiadvánnyal lepte meg a közvéleményt. Kiadta *A romániai zsidók 1940 és 1944 között* című sorozat első kötetét: *Legislația antievreiască* (A zsidóellenes törvényhozás) címmel. A több mint 600 oldalnyi kötetet Benjamin Lya állította össze Stanciu Sergiu tudományos koordinálása mellett. A könyv „egy egész törvényhozást” tár elénk, melynek alapja „az óriási Igazságtalanság”, és amelyet „az Erkölcstelenség rendszere” - írja dr. Moses Rosen főrabbi előszavában. A Románosítás Nemzeti Központja egyik napról a másikra teszi rá kezét a zsidó tulajdonokra, szigorú büntetés terhe mellett a zsidóknak le kell adniuk telefonkészülékeiket, rádiójukat, a zsidó ügyvédek kizárják az ügyvédi irodákból, zsidó orvosok nem kezelhetnek nem zsidó betegeket. A törvénybe iktatott „törvénytelenséget törvénytelenység követ”. A kenyér, cukor és más élelmiszeri-fejadag elosztásában a románok a nem románokkal szemben előjogban részesülnek. A dolgok oda fajulnak, hogy katonai napiparancsban rendelik el: tíz kilométerenként ássanak gödröket, hogy a visszatérés nélküli útra terelt zsidók közül az elfáradókat, elesőket beléjük dobhassák. „Mindezt a »végső megoldás« eléréséig”. A genocídiumot „kiegészíti a szabadrablás és mindkét téren a rekord-teljesítmény valósul meg” - összegezi előszavában a főrabbi a kötetben közzétett források tanulságait.

A kötetben közölt forrásokat a következő öt fejezetben rendezték el: I. Zsidóellenes törvények 1938 és 1944 között; II. Kivonatok a Miniszterelnöki Kabinet és Miniszterelnöki Tanács gyűléseinek gyorsírási jegyzőkönyveiből; III. A Belügyminisztérium rendelkezései és körlevelei 1941 és 1944 között; V. A zsidóellenes törvényhozást hatályon kívül helyező első törvények 1944. augusztus 31. és december 19. között.

A zsidóellenes törvényalkotás kezdetei

Az első zsidóellenes törvényt 1938. január 21-én közzétették „Az állampolgárság felülvizsgálata” címmel. Ennek értelmében 30 napon belül a törvény közzétételétől a polgármesteri hivatalok kötelesek voltak összeállítani az 1924. évi 28. számú törvény alapján állampolgárságot nyert zsidók jegyzékét és azt kifüggeszteni. A kifüggesztéstől számított 20 napon belül minden zsidót köteleztek, hogy a bíróságokon bemutassa az állampolgárság elnyerését bizonyító aktákat. A határidő rövidege és az akták beszerzését kísérő hosszadalmas bürokratikus eljárás következtében 225 222 személy, a romániai zsidóság 36,5

százaléka egyik napról a másikra elveszítette állampolgárságát és vele együtt a munkához való jogát. Addigi hazájukban hontalanná váltak.

Az 1938. évi törvény nem volt előzmények nélkül. 1936-ban a Pamfil Şeicaru vezette jobboldali parlamenti képviselőkből álló csoport kezdeményezte a zsidók állampolgári jogát felülvizsgáló törvényt, azzal érvelve, hogy az állampolgárság elnyerése körül sok volt a visszaélés. A felülvizsgálást főleg azzal okolták, hogy Romániában az első világháború után „mérhetetlen volt a zsidó invázió”. Az indoklás hamis volt, mert 1918-ban az O-Romániához csatolt Besszarábiában 228 528, Bukovinában, Erdélyben, Máramarosban és a Bánságban pedig 287 487 zsidó élt, s ezek száma az óromániai zsidókéval együtt meghaladta az 1930-ban összeszámlált 750 ezernyi zsidók számát. 1926 és 1938 között Romániába visszatért 2 114 zsidó, de emigrált ezzel szemben 20 732.

Már az 1923. évi román alkotmány Romániát nemzetállamnak nyilvánította, az 1940. augusztus 8-án közölt 3 150. számú törvényerejű királyi rendelet a romániai zsidók jogi helyzetéről, pontosabban a hozzá fűzött indoklás a fogalmat oda módosította, hogy az országot „román vérségen” szervezett nemzetállamként határozza meg. Különbséget tesz „a vérbeli románok” és „a román állampolgárok” két külön fogalma között. Az indoklás és maga a törvény a „román vérségi” alapon szervezett nemzetállamot összeférhetetlennek nyilvánította az etnikai pluralizmussal, a nemzeti kisebbségek elismerésével. Mindezt abban a Romániában, amelyben az 1930. évi népszámlálás adatai szerint a lakosság kétötöd része nem volt román nemzetiségű. Ion V. Gruia igazságügyi miniszter szerint az új „törvényerejű rendelet értelmében a nemzet kevésbé jelenti a jogi vagy politikai közösséget, de annál inkább a vér törvényén alapuló szellemi és organikus közösséget, amelyből a politikai jogok hierarchiája fakad. A vér megvédése képezi a fő politikai jogok erkölcsi alapját”. Az igazságügyi miniszter értelmezésében a nemzet- állam fogalmából következik az a négy elv, amely meghatározza a jogok gyakorlását; ezek pedig a következők:

- a vér törvényének kinyilvánítása;
- annak az elvnek a kinyilvánítása, hogy a román nemzet az államalkotó;
- a politikai élet alapvető valóságában a nemzeti és funkcionális elemek előnye;
- jogi és politikai megkülönböztetés a vérbeli románok és román állampolgárok között.

Ebből következett az a többször hangoztatott tétel, hogy „Románia a románoké és csakis a románoké”, de az is, hogy a Nemzeti Párt megszervezésével egy időben a román állam „totalitárius állammá alakult”.

Ki a zsidó és jogállásában hányféle

A megkülönböztetés céljából a törvényerejű rendelet meghatározta és részletesen körülírta a zsidó fogalmat. A 2. cikkely értelmében zsidónak számít az aki: izraelita vallású, izraelita vallású szülők gyermeke, a meg nem keresztelt keresztény gyerek, akinek szülei izraeliták, a keresztény anya és a ki nem keresztelt izraelita apa gyermeke, házasságon kívül született izraelita anya gyermeke, a keresztény férfihez férjhez ment zsidó leány, ha a Nemzeti Párt megalakulása (1939) előtt egy évnél kevesebb ideje tért át keresztény hitre és végül az „ateista zsidó vérű” egyének. Zsidónak számít az is, aki a törvényerejű rendelet megjelenése után keresztelkedett ki.

Jogi szempontból a törvény három kategóriába sorolta a romániai zsidókat: Az I. kategóriába az 1918. december 30. után Romániába letelepedett zsidók; a II. kategóriába mindazok, akik egyénileg vagy külön rendelkezések alapján nyerték el a román állampolgárságot 1918 végéig különös érdemek alapján (példának okáért frontszolgálatot teljesítettek, a háborúban kitüntettek, a hősi halottak leszármazottjai stb.) és végül a III. kategóriába mindazok, akik sem az első, sem a második kategóriába nem sorolhatók, vagyis a romániai zsidóság elsőprő többsége.

Az 1940. augusztus 8-án érvénybe lépett törvényerejű rendelet eltiltotta az első és a harmadik kategóriába sorolt zsidókat a közhivatali funkciók viselésétől. Ezek egyben nem gyakorolhattak a közhivatalokkal kapcsolatban álló mesterséget, például nem lehettek ügyvédek, nem tarthattak üzletet falun, nem árulhattak szeszesitalt, dohányárut vagy bármilyen állami monopóliumot alkotó más árut, nem lehettek katonák, keresztény személy gyámjai, mozik, könyvkiadók, román napilapok és folyóiratok vagy bármilyen fajta propagandaeszköz tulajdonosai vagy bérlői, kizárattak a sportegyesületek vezetőségéből, sőt megtagadták nekik, hogy azok egyszerű tagjai legyenek, illetve azok keretében tevékenykedjenek. Sőt, végül a törvényerejű rendelet azt is előírta, hogy őket még szolgálati személyzeti minőségben sem alkalmazhatták a közhivatali intézményekben.

A második kategóriába tartozó zsidóktól is eltiltották, hogy hivatásos katonai szolgálatot teljesítsenek. Bárki zsidó Romániában nem vásárolhatott vagy nem szerezhette tulajdonjogot falun, még ipari vagy kereskedelmi jellegűt sem, s nem változtathatta meg nevét román hangzásúra. Három hónapon belül el kellett távolítani a zsidókat a közhivatali tisztségekből, hat hónapon belül minden zsidónak, aki a törvényerejű rendeletben a zsidókra nézve tiltott munkaviszonyban állt, fel kellett azt számolnia, a megfelelő intézmények és bármely jellegű egységek kötelessége volt a zsidók munkaviszonyát felbontani. A törvényerejű rendelet a legszigorúbb büntetést írta elő azok számára, akik rendelkezéseit megszegték.

Ugyancsak 1941. augusztus 8-án jelent meg az a másik törvényerejű rendelet is, amely megtiltotta a zsidók és a „vérbeli románok” közötti házasságkötést. Két és öt év közötti börtönbüntetést írt elő azoknak, akik rendelkezéseit megszegik.

Az „új nemzetfogalom és a nemzetállam” ideológiája

Az előterjesztett indoklásban Ion V. Gruia igazságügyi miniszter előadta, hogy mindez az új nemzetfogalom egyenes következménye, melynek értelmében a nemzet „egységes és szoros közösséget képez... különös tekintettel a román vér és keresztény vallás... döntő szerepére”. Ez határozza meg szerinte a „nemzet biológiai értelmezését”.

A törvényerejű rendelet indoklásában az igazságügyi miniszter részletesen vázolta a náci Németország „példamutató” tapasztalatát a nemzetfogalom kérdésében.

Részletesebben mutattuk be a fenti két törvényerejű rendelet tartalmát, mert előírásuk megbatározta a romániai zsidóság háború alatti helyzetét, és megszüntették az 1940. szeptember 8-án és 9-én közzétett újabb zsidóellenes rendelkezések jellegét. 1940. szeptember 8-án ugyanis a Radu Budişteanu vallás- és művészetügyi miniszter betiltotta, hogy zsidó üzletekben keresztény szertartásnál használt tárgyakat áruljanak. Még súlyosabb volt az illető miniszternek ugyanazon a napon közzétett másik rendelete, amelyben kötelezte a román nemzeti színházak és az állam által támogatott magánszínházak vezetőseit, hogy azonnali hatállyal távolítsanak el minden színészt, rendezőt vagy bármely más funkciót betöltő személyt, aki az 1940. augusztusában közzétett törvényerejű rendelet értelmében zsidónak nyilvánított. Előírta, hogy 1940. szeptember 10-én 12 óráig minden érintett színház terjessze elébe a kitiltott zsidó személyek jegyzékét, külön kiemelve, hogy semmilyen kivételnek helye nincs.

Egy újabb, 1940. szeptember 21-én kelt rendelet a fenti rendelkezéseket kiterjesztette az összes magánszínházakra és román művelődési, művészeti egyesületekre, társulatokra. Zsidó színészek csak az engedélyezett zsidó színházakban tevékenykedhettek, de ott is csak úgy, ha látható helyen nyilvánossá teszik a színház zsidó jellegét, és ha a román nyelvű színelőadásokon román szerző színművét mellőzik, és ha az előadásokban „románellenes jelleg” meg nem állapítható.

1940. szeptember 9-én ugyanaz a miniszter elrendelte a zsinagógák és zsidó hitközségek működésének felülvizsgálatát. A miniszteri rendeletről számítva csak azok a zsinagógák vagy

zsidó imaházak működhetnek, amelyeket a minisztérium engedélyez. Ennek elnyerését kérvényezni kell, de csak az a zsidó imaház vagy zsinagóga nyújthatott be kérvényt, amelyhez városi és külvárosi környezetben 400 és falun 200 zsidó család tartozott. A helyi rendőrség és közigazgatás hatáskörébe utalta a megbatározott feltétel megállapítását és igazolását. Ahol a működéshez szükséges 400, illetve 200 zsidó család nem létezik, ott mind az imaházat vagy zsinagógát, mind a hitközséget megszüntnek nyilvánítják, és javaik az állam tulajdonába mennek át.

A fentieket egészítette ki az 1940. október 2-án kibocsátott törvényerejű rendelet, amely megtiltotta a patikák bérbeadását zsidóknak.

Benjamin Lya joggal állapítja meg a kötethez írt bevezető tanulmányában, hogy a művészeti és művelődési élet terén foganatosított zsidóellenes törvényhozás jelezte a zsidók esetében a *numerus clausus* jogi elvéről való áttérést a *numerus nullus* elvére.

Szélsőségesebb sorván fordulatot jelentett az 1940. szeptember 14-én közzétett királyi rendelet, amelynek értelmében: „A román állam Nemzeti Vasgárdista Állammá alakul”. Az állam vezetője, a „Conducator” Ion Antonescu tábornok lett. Az új jelleget öltött állam feladata „a román nép erkölcsi és gazdasági felemelése; alkotó erejének fejlesztése”.

Követendő cél a románosítás

Ettől kezdve a románosítás lett a meghirdetett romániai társadalom etnikai átrendezésének fő célja és vezérelve. Ennek központjában a zsidó tulajdonok elkobzása és román kezekbe való juttatása állott. A marsallá előléptetett Ion Antonescu 1941. február 7-én, miután a számára kellemetlen és a román társadalom szemében kompromittált Vasgárdától megszabadult, jellemző kijelentén, tett a Minisztertanács ülésén: „Ha normális idők lennének, én hozzákezdenék természetesen a zsidó elemek eltávolításához a román államból, a kiűzetésükhöz a határokon túlra. De ma ezt nem tehetem meg, s a kérdés megoldását másként látom, a nemzetközi viszonyokhoz hozzáidomított egészen sajátos módszerekkel”. Ezeket a módszereket fedte fel a mind nagyobb szerephez jutott Románosító, Kolonizáló és Leltározó Igazgatóság által kidolgozott három pontból álló románosító program:

- a zsidó és a többi idegen, élősdielem eltávolítása az egész gazdasági életből;
- a „román föld” összes javainak átadása a románok tulajdonába;
- versenyképes új román polgári réteg létrehozása.

A román „sajátosságot” is szem előtt tartó Raul Hilberg az európai zsidó holocaust elismert angol kutatója három egymást átszövő fázist határoz meg: 1. a zsidó fogalom meghatározása; 2. a zsidó tulajdonok kisajátítása és a zsidók megfosztása a létfenntartás bármely lehetőségétől; 3. a fizikai megsemmisítés.

Mindezt Antonescu marsall úgynevezett békés és törvényes úton szándékozott megvalósítani, szemben a felfordulást keltő vasgárdista rabló és zsidó pogromokat szervező módszerekkel. Szerinte a román államnak a második világháborút lezáró béke idejére ezt a kérdést úgy kell „véglegesen rendeznie”, hogy minden a „törvényesség” látszatát keltse. Kevés olyan állam volt Európában, ahol ezt annyira következetesen életbe léptették volna, annyi zsidóellenes törvényt hoztak volna.

A zsidó javak és tulajdon kisajátítása

1940. október elejéig ezek a törvények, mint láttuk, inkább bizonyos foglalkozások tiltását szabályozták. De a vasgárdista román nemzetállam kihirdetése után a zsidó javak és tulajdonok kisajátítása jelentette a zsidóellenes törvényhozás tárgyát. Megjegyzendő, hogy ezeket a törvényerejű rendeleteket Ion Antonescu mint a román állam vezére (Conducator) és a Minisztertanács elnöke írta alá.

A kisajátítási törvények közül az első az 1940. október 4-én kibocsátott törvényerejű rendelet volt, amely kimondta, hogy Romániában a zsidók „nem birtokolhatnak, nem szerezhetnek és nem tarthatnak” kezükben falusi tulajdont, amelyek közé tartoznak a szántóföldek, kaszálók, legelők, terméketlen talajok, tavak, berkek, szőlők, gyümölcsöskertek, faiskolák, majorságok és állattartó farmok, árusítás céljára művelt zöldséges- és virágkertek, függetlenül attól, hogy ezek a városok, külvárosok vagy a falvak beltelki keretén belül fekszenek vagy nem. „A jelen törvény kiterjed a lakásokra és a hozzájuk tartozó épületekre is” - szögezi le a törvényerejű rendelet harmadik cikkelyének második bekezdése.

Mindezen zsidó tulajdon az állam tulajdonába ment át, még a gabona- vagy takarmánytartalékok is. A törvényerejű rendelet életbe lépésétől számított 30 napon belül minden zsidó köteles a tulajdonjogot bizonyító bármely iratot a Nemzetgazdasági Minisztériumnak átadni. A törvényerejű rendelet alkalmazása révén csak a Besszarábiát, Bukovinát és Észak-Erdélyt leszámítandó területeken 3178 zsidó tulajdont államosítottak több mint 45 ezer hektár földterülettel együtt. Az 1940. október 5-én közölt törvény értelmében mindezen kisajátított zsidó javak a Kolonizáló Helyettes-Államtitkárság kezelésébe kerültek, amely „az ideiglenesen elfoglalt területekről elmenekült románok” kezébe adta át „e földek végleges románosítása érdekében”.

A fenti két törvényt egészítette ki a 1940. november 12-én közölt törvényerejű rendelet, melynek értelmében kisajátítás tárgyát képezték továbbá zsidó fizikai személyek vagy társulások tulajdonában lévő erdők, malmok, olajütők, prések, szeszgyárak, fakitermelő és -feldolgozó üzemek, a mindezekhez tartozó összes területekkel és minden leltárakkal.

A törvényerejű rendeletet indokló Mihai A. Antonescu igazságügyi miniszter előterjesztésében kiemelte, hogy a román hagyománynak megfelelően „a falusi tulajdon a maga minden formájában szükségszerűen az etnikailag román származású egyének kezébe kell hogy jusson”.

Az 1940. december 3-án közzétett törvényerejű rendelet értelmében az állam kezébe mentek át a zsidó fizikai személyek vagy társulások tulajdonában lévő hajók és bármely más vízi közlekedési vagy szállítási eszközök. A volt tulajdonosok „kárpótlásul” 3 százalékos kamattal járó kötvényeket kaptak, de azokat kibocsátásuktól kezdve meghatározatlan időre zárolták.

Mindennél súlyosabban érintette a romániai zsidók tulajdonjogát a 1941. március 27-én közölt törvényerejű rendelet, amely kimondta a zsidók kezében lévő városi javak államosítását. Ennek értelmében az állam tulajdonába mennek át az összes zsidó fizikai személyek vagy társulások tulajdonát képező ingatlanok. Kivételt képeztek az ipari és kereskedelmi üzemek vagy egységek beépített területei, és megőrzik tulajdonjogaikat azok a zsidók, akik 1916-ig egyénileg nyerték el a román állampolgárságot, a román hadseregben Románia által képviselt háborúban kitüntetett zsidók és leszármazottaik, a 20 év óta kikeresztelt zsidó személyek, ha keresztény személlyel kötöttek házasságot, azon kikeresztelt zsidó egyének, akik legalább 10 éve román személyekkel kötöttek házasságot, és házasságukból keresztényé keresztelt gyerekeik születtek, a legalább 30 éve kikeresztelt zsidók és végül mindezek leszármazottai. Törvényerejű rendelet alapján egyéni felmentést nyerhettek azok a zsidók, akik maguk vagy őseik rendkívüli szolgálatot teljesítettek az országgal szemben, és kivételes hűségük tanújelét adták. A törvényerejű rendelet megjelenésétől számított 30 napon belül minden zsidó tulajdonos köteles volt a rendelkezés által előírt nyilatkozatot letenni tulajdonáról a Románosítás Nemzeti Központjánál. A nevezett hivatal által megszabott időben köteles volt átadni magát a tulajdont is.

A fenti törvényerejű rendelettel kapcsolatban Ion Antonescu többek között leszögezte: „A városi zsidó tulajdonok állami kézbe való átvételéről szóló törvényerejű rendelet a román

nemzet történelmi jogait állítja vissza, és a visszatérést nemzeti és keresztény hagyományainkhoz a tulajdonjog felfogásában”.

A Románosítás Nemzeti Központja

A törvényerejű rendelet végrehajtására 1941. május 2-án létrehozták a Minisztertanács mellett működő Románosítás Nemzeti Központját a lehető legszélesebb hatáskörrel a zsidó javak átvételétől, ideiglenes kezelésétől a szét- osztásukig és a volt zsidó tulajdonosok „kielégítéséig”. A hatásköréről szóló 3. cikkely utolsó pontja („Elősegíti a gazdasági, kereskedelmi és ipari élet románosítását”) annyira megfoghatatlan volt, hogy bármibe beleszólhatott a zsidókat illetően. Ám ezzel összhangban ugyancsak 1941. május 2-án külön törvényerejű rendelettel az 1940. szeptember 18-án létrehozott Kolonizálás és Evakuált Lakosság Helyettes-Államtitkárságot átszervezték, és helyette felállították a Minisztertanács mellé rendelt Románosítás, Kolonizálás és Leltározás Helyettes-Államtitkárságát, amelynek feladata volt „a kormány által meghatározott romanizáló politika végrehajtása, megszervezése és irányítása”, valamint „a Románosítás Nemzeti Központja tevékenységének irányítása és ellenőrzése”. Hatalmas központi és megyei apparátussal és nagyszámú alkalmazott személyzettel bíró intézmény jött létre, amely átvette a Nemzetgazdasági Minisztérium keretében addig működő románosító hivatalokat is.

Az újonnan létrehozott intézmény javaslatára ugyancsak 1941. május 2-án közölték a zsidó javak államosítását előíró addigi rendelkezések értelmezéséről és kiegészítéséről szóló törvényerejű rendeletet. Az „értelmezés”- fejezetben kimondatott, hogy az állam tulajdonába mennek át a zsidó pékségek, a tésztafeldolgozó felszerelések vagy bármely más, malmok mellett működő ipari létesítmény. A kiegészítő fejezet ennél sokkal bővebb volt, amennyiben előírta, hogy az állam tulajdonába mennek át a zsidók birtokában lévő bár - melyféle szeszgyárak, finomítók vagy tisztítók, pálinkafőző üstök, gyógyszergyárak, az általajra vonatkozó mindenfajta jogok, a kitermelt fa. Az csak természetes volt, hogy mindezek a hozzájuk tartozó területekkel és a rajtuk lévő épületekkel rendeltettek az állam tulajdonába.

1941. augusztus 22-én megjelent a kereskedelmi és ipari egységek románosítását finanszírozó törvényerejű rendelet, amelynek értelmében román etnikai származású fizikai személyek vagy bármely jellegű román társulások egymilliárd lei-ig terjedő összeget vehettek fel kölcsönbe kedvező feltételek mellett a Román Nemzeti Banktól abból a célból, hogy megkönnyítsék a románok, de kimondottan a románok számára a zsidó javak, kereskedelmi és ipari üzemek megvásárlását. Ez volt az úgynevezett „románosítás kölcsön”, amely legalább 10 évre szólt 3 százalékos kamattal és másfél százalék előleg letételével.

Ezt előzte meg az 1941. július 18-án kiadott miniszterelnöki határozat, amely elrendelte az állam tulajdonába átment városi zsidó javak értékét felmérő bizottságokat. A három tagból álló megyei és fővárosi bizottságok akkor is működhettek, ha csak két kijelölt tag vett részt munkájukban, de a kettő közül az egyik a Románosítás Nemzeti Központja által kinevezett személy kellett hogy legyen.

A háború következtében Romániához visszacsatolt Besszarábiában és Bukovinában a zsidó tulajdonok felől az 1941. szeptember 3-án közölt törvényerejű rendelet intézkedett. Ennek megfelelően a román állam tulajdonába kerültek mindazok a zsidó javak, amelyek felől az addigi törvényerejű rendeletek rendelkeztek.

A zsidó javak és tulajdonok állami kézbe való átadásáról szóló összes addigi intézkedéseket tetőzte az 1942. június 20-án kiadott 499. számú törvény, amelynek értelmében a román állam átvette a zsidó hitközségek javait is, a zsinagógák és zsidó temetők kivételével, ám az utóbbiak csak 1943. november 9-ig maradtak a zsidó hitközségek tulajdonában. Attól kezdve ugyanis a „felszámolt” zsidó temetők minden térítéstől mentesen jutottak a községek tulajdonába.

Zsidónak Romániában nincs joga a munkához

Mindezek ellenére igaza van a bevezető tanulmányt szerző Benjamin Lyának, amikor megállapítja, hogy az ipari és kereskedelmi javak kisajátítása részleges volt, ám a munkaerő románosítására mindent átfogó intézkedéseket léptettek életbe, vagy legalábbis az elképzelés és a törvényhozás ezt követte. Mindenekelőtt betiltották a zsidó ifjaknak, hogy állami iskolákban tanuljanak. Megvonták tőlük a jogot, hogy valamilyen törvény által elismert mesterséget elsajátítsanak. A zsidókat kitiltották a színházakból, nem „lehettek” művészek, ügyvédek, mérnökök, orvosok, patikusok, kisiparosok és tanoncok sem. Az 1941. november 12-én kibocsátott és a munkaerő románosítását megcélzó törvényerejű rendelet értelmében a szolosan vett zsidó vallásos és kulturális intézményeket kivéve semmilyen intézménynél, ipari vagy kereskedelmi létesítménynél, alapítványnál, társulásnál stb. nem alkalmazhattak zsidó személyzetet. A rendeletnek megfelelően 1941. december 31-ig a zsidókat mindenünnen el kellett távolítani. Külön törvényerejű rendelet intézkedett az orvosok dolgában. A létrehozott Orvosi Kollégiumokba, amelyeknek tagja kellett hogy legyen minden szakmáját gyakorló orvos, a zsidó orvosokat nem vették fel, illetve ha tagjaik voltak, kizárták. „A zsidó kérdés radikális megoldásáig Romániában” - rögzíti az 1940. november 12-én közölt törvényerejű rendelet 40. cikkelyének második bekezdése-megyéenként a zsidó orvosok saját szakmai társulatot állíthatnak fel, de annak élére a megyei román Orvosok Kollégiumának elnöke nevezett ki vezetőt. A zsidó orvosok csak zsidó beteget kezelhettek. A szigorúan kizáró és diszkriminatív (részletes, több mint SS cikkelyből álló) rendelet még azt is megtiltotta a zsidó orvosoknak, hogy megkülönböztető jelvényt használjanak, folyóiratot vagy tudományos-szakmai közleményt, dolgozatot kiadjanak, román vagy más keresztény kiadványokban közöljenek.

Az 1940. december 4-én közölt törvényerejű rendelet megvonta a zsidóktól a jogot, hogy katonai szolgálatot teljesítsenek, helyette a megállapított magas adót kellett fizetniük és az előírt közmunka-szolgálatot teljesíteniük.

Az 1941. március 8-án kiadott határozatában a munkaügyi, közegészségi és közjóléti miniszter betiltotta, hogy zsidó tanoncot tartson valaki. Elrendelte egyben, hogy a zsidó mesteremberek, szakmunkások számára kiállított szakképesítő igazolványokat visszavonják.

A katonai szolgálattól eltiltott zsidókat az 1941. október 20-án közölt töményerejű rendeletnek megfelelően a közmunka mellett újabb kötelezettséggel terheltek: az úgynevezett szociális alap létrehozása céljából minden zsidónak jövedelmétől függően évente le kellett adnia egy meghatározott mennyiségű új ruhaneműt és lábbelit (egy ing, a pár gatyá, 1 pár zokni, 2 zsebkendő és 1 törülköző - ez volt a jövedelemmel nem rendelkező zsidók kötelezettsége-egészen a következő mennyiségig: 36 ing, 36 pár gatyá, 36 pár zokni, 36 zsebkendő, 36 melegítő, 12 rend öltöny, 12 kalap vagy kucsma, 12 pár bakancs vagy cipő, 12 nagykabát, 12 gyapjúpokróc, 12 matrachuzat, 24 párnahuzat, 12 lepedő stb.). Még azt is aprólékosan előírták, hogy mindezek milyen anyagból és milyen szabásúak legyenek. A zsidó hitközségek feladata volt mindezt beszédni, és a megfelelő román hadsereg helyi egységeinek átadni.

Egy későbbi rendelkezés előírta, hogy mindezeket külön-külön áruként meghatározott pénzösszegben meg lehetett váltani, lefizetve egy zsebkendő- ért például 100 leit, egy nagykabátért 10 000 leit.

Az 1941. november 14-én kibocsátott törvényerejű rendelet bevezette a hadseregnek alárendelt munkatáborok megszervezését, amelynek keretében a zsidókat az úgynevezett közmunka teljesítésére kötelezték. Következtek az internáló lágerek.

Amikor 1942. március 9-én rendkívüli adót vezettek be, a zsidóknak az állampolgárookra kirótt adó négyszeresét kellett kifizetniük.

A kifosztás és zsarolás törvénybe iktatása

Összesen 90 zsidóellenes törvény, törvényerejű rendelet és miniszteri határozat alkotta azt, az élet csaknem minden területére kiterjedő törvényalkotást, amely meghatározta a romániai zsidóság szomorú sorsát a második világháború idején. A pusztító felsorolás is elegendő ahhoz, hogy a valóságot felvillantssa. 1940. november 20-án kelt törvényerejű rendeletével Ion Antonescu betiltotta a politikai jellegű összejöveteleket és felvonulásokat. A szervezőket és résztvevőket - a rendelet szerint - munkatáborokba internálták, vagy meghatározott időre házi őrizetbe vették. Ha ezek nem román etnikai származásúak voltak, a büntetés kétszeresét rótták ki rájuk. 1940. november 21-én a munkaügyi miniszter betiltotta a zsidó étel- és vendéglátó üzletek és vendéglők nyitva tartását vasárnap és ünnepnapokon. 1941. február 5-én Ion Antonescu törvényerejű rendeletével az államellenes cselekedetek szigorú büntetését (sok esetben halálítélet) rendelte el. Ez esetben is a kirótt büntetés megkétszereződött, ha a cselekedetet nem román származású egyének követték el. 1941. március 3-án bevezették az állam előjogát, ha zsidó javak elidegenítésére került sor. Március 18-án módosították az 1928. április 22-i törvényt az egyházfelekezetekről. A módosítás értelmében a zsidó egyházfelekezet nem élvezhette a törvényben előírt jogokat. 1941. március 8-án a munkaügyi miniszter elrendelte a zsidó tanoncok szerződéseinek a felmondását, a zsidók számára kibocsátott képességi diplomák visszavonását. Május 6-án betiltották, hogy a zsidók rádiót használhassanak. Készülékeiket 15 napi határidőn belül le kellett adniuk a rendőrségre. Az 1941. július 12-én kibocsátott törvényerejű rendelet - a többi között - a zsidók összeírását rendelte el, és a katonai szolgálat fejében adót vetett ki rájuk, illetve közmunka végzésére kötelezte őket. Az előírt közmunka, munkanapokban számítva mehetett évente 60 naptól 180 napig, és kötelező volt minden zsidóra nézve a 18 és 50 éves életkor között, ám általános mozgósítás és háború esetén a közmunka-szolgálatot határtalan időre is meghosszabbíthatták. 1941. november 14-én elrendelték a munkatáborok felállítását és megszervezését a közmunkára kötelezett zsidók mozgósítására. 1941. december 16-án Ion Antonescu elrendelte a Zsidó Hitközségek Föderációjának a feloszlását és a Romániai Zsidók Központjának a felállítását. Külön rendelet kötelezte „a vérségi zsidók” összeírását és alávetésüket a Romániai Zsidók Központjának. Ennek élére az elnököt a kormány megbízottja nevezte ki. A korábbi rendelkezést kiegészítette az 1942. július 10-én kibocsátott miniszterelnöki törvényerejű rendelet, amelynek értelmében csupán a nem zsidó személyek részesülhetnek szakmai kiképzésben, csak ők szerezhettek mesterlegény-, mester- és iparimunkási-igazolványt. Az 1942. augusztus 6-án közölt törvényerejű rendelet intézkedett a földrengéstől tönkretett Panciu mezőváros újjáépítéséről, ám a megszorítással, hogy az újjáépített település kizárólagosan „román és keresztény” jellegű lehet, bármely „zsidó elem kizárásával”. 1942. szeptember 19-én Ion Antonescu elrendelte, hogy halállal büntessék a Transnistriába deportált zsidók közül azt, aki onnan az országba „kerülő utakon” visszatérne, és 5 és 25 év közötti börtönbüntetéssel, aki ebben közreműködik, vagy a visszatérést megkönnyíti. 1942. január 2-án elrendelték, hogy Câmpulung Moldovenescu, Siuceava, Rădăuți és Dorohoi megyékben „elhagyott” zsidó tulajdonokat és javakat a Románosítás Nemzeti Központjának helyi szervei vegyék tulajdonukba. A valóságban azokról a zsidó-javakról van szó, amelyek a nevezett megyékből erőszakkal Transnistriába deportált zsidóké voltak. Háromtól hat hónapig tartó börtönbüntetést vagy munkatáborba való internálást róttak ki a szabotázs-cselekvényt elkövető zsidókra az 1942. január 3-án közölt törvényerejű rendeletben. 1944. március 8-án Ion Antonescu külön törvényerejű rendeletben tiltotta meg, hogy zsidók keresztény háziasszonyt alkalmazzanak.

A 90 zsidóellenes törvényerejű rendelettel egyidejűleg 1941. január 25. és 1944. február 19. között csak a Belügyminisztérium mintegy 100 nyilvánosságra hozott zsidóellenes

körlevelet bocsátott ki, a további kutatásra hárul a titkos, belső intézkedések számbavétele és természetük feltárása. Közöttük volt: olyanok is, amelyek megtiltották a zsidók szabad közlekedését, elrendelték az autóvezető igazolvány visszavonását, azt hogy a zsidók csak akkor vásárolhattak a piacon élelmiszerárut, ha a vérbeli románok már bevásároltak, a zsidók beköltöztetéséről a megyeközpontokba, amelyeket csak engedéllyel hagyhattak el, és akkor is rövid időre, azok eltávolítását a hadseregből, oktatásból, igazságszolgáltatásból és a rendőrségből meg csendőrségből, akiknek zsidó feleségük volt. Még azt is megtiltották, hogy a zsidók a vérbeli románokkal egy strandra járhassanak. 1942 végétől, de különösen 1943-ban egyre több belügyminisztériumi rendelet foglalkozott a zsidók evakuálásával és deportálásával.

Etnikai tisztogatás és románosítás

1941. február 7-én Ion Antonescu a Miniszterelnökségi Tanács ülésén részletesen kifejtette a „végleges megoldás” román stratégiáját a zsidókérdésben. Említettük már, hogy szerinte békés időben a legjobb megoldás a zsidók kiűzése lenne az országból, de ezt a nemzetközi helyzet nem engedi. Utasította tehát Mihai Antonescut, hogy a „végleges megoldásig” zsidó gettókat kell létrehozni a fővárosban és más, főleg moldvai városokban (Focșani, Iași, Galați, Bacău, Roman, Fălticeni stb.). A gettók területére kell átköltöztetni a település és környéke egész zsidóságát, a románokat pedig onnan ki kell költöztetni. Ez a teendő szerinte mindaddig, amíg „békésebb idők be nem következnek, amikor majd a határainkon túlra kirakjuk őket a később kijelölt vidékre. Ez viszont olyan kérdés, amelyet a román nemzet egyedül nem oldhat meg, és amelynek kontinentális és interkontinentális összefüggései vannak. Meglátjuk majd akkor, hogy az idő milyen megoldást hoz magával ebben a kérdésben”. A diktátor határozottan kijelentette: „Nem vagyok hajlandó tovább túrni ezt a keveredést a zsidók és románok között!” Kijelentette, hogy még mielőtt átvette volna a hatalmat, tárgyalt a németekkel a zsidókérdésről, és tudta, hogy a náci Németország vezetői is a zsidók erőszakos kitelepítésének a tervét fontolgatták. A deportálás és a fizikai megsemmisítés tervét 1941. június végén dolgozták ki. A romániai zsidók deportálására és megsemmisítésére kijelölt terület a Bug vidéke volt.

Ion Antonescu tervének és foganatosított intézkedéseinek - az említett stratégiai terv szerint - középpontjában az erőszakos románosítás állott, a román nemzetgazdaság románosítása, a zsidó tőke és javak átjuttatása „vérbeli románok” kezére. Öt-tíz éven belül - mondta a marsall - az egész kereskedelem román kezekbe kerül. A német tőke bevonásával szándékozott a román ipart a román állam kezébe venni. Mind az iparból, mind a pénzügyi szférából német támogatással akarta kiszorítani a zsidókat, megőrizve a törvényesség látszatát, de ezt is tudva, hogy aki „nagyot harap, belefulladás” mint azt maga is beismerte. A románosítás végrehajtására hozta létre a teljhatalmú Romániai Nemzeti Központot.

Ion Antonescu: a törökök, zsidók és magyarok elleni gyűlöletben nőttek fel

A román antiszemitizmus és antiszemiták állandó és közkedvelt jelszava volt és maradt ellenfeleik rágalalmazásában, hogy a zsidó szabadkőműves (iudeo-masonerie) elvek és erők szolgálatában állnak, még akkor is, ha a szembenálló fél nem kevésbé volt antiszemita. Ez a vád érte Ion Antonescu marsallt is a vasgárdisták részéről, miután a náci Németország segítségével eltávolította őket a hatalomból 1941. január végén. A vádakra válaszolva Ion Antonescu kijelentette, hogy ő a románság primátusának elvére szervezi állam- rendjét az élet minden terén, a román társadalom sajátosságából fakadó agrár- és paraszti struktúrákra. „Következésképpen valósítom meg az idegen salak és befolyás eltávolításához szükséges reformokat nemzeti jövőnk biztosítása érdekében. A nagy német nemzeti szocialista

forradalom és a fasiszta megvalósítások küzdelme és berendezkedés képezi azt a tapasztalatbeli alapot, amelyet ráoltok a román lélekre és szükségekre, mert ez alkotja a népek megszervezésének, az új világ megteremtésének gyümölcsét”. Szerinte az igazi hazafias nevelés megköveteli az „ellenség-gyűlölet” beoltását a lelkek- be. Hogy mit jelentett ez számára, azt leszögezte a Miniszterelnöki Tanács 1941. április 8-án tartott ülésén: „Én a törökök, zsidók és magyarok elleni gyűlöletben nőttem fel. A haza ellenségei elleni gyűlölet ezen érzelmeit az utolsó végletek határáig kell kitolni. Magamra vállalom ezt a feladatot”. Itt tehát csak annyit jegyzünk meg, hogy az ellenségkép és képlet mint magatartás, távolról sem új keletű.

Ion Antonescu az etnikai tisztogatás politikájában kereste a zsidókérdés „megoldását” is. „Félreteszek mindent, és minden nehézséget leküzdök, hogy a nemzetet megtisztítsam ettől a konkolytól” -jelentette ki a diktátor. Az általa kidolgozott etnikai tisztogatás stratégiája egyaránt vonatkozott az összes romániai nemzeti kisebbségekre. Ezt maga vallotta be a Miniszterelnöki Tanács 1943. november 16-án tartott ülésén: „Ha a körülmények megengedik, hogy a háborút megnyerjük, akkor legyetek biztosak, hogy a kisebbségi tömegek egy reform keretében végbevitt kitelepítésén, a román elem közegéből való eltávolításán kívül nincs más megoldás”. A sorrend fontosságában persze a zsidók voltak az elsők, az első áldozatok. A háború teremtette rendkívüli állapotokat használta fel rendkívüli zsidóellenes intézkedések foganatosítására. Ezeket rendszerint zsidó- ellenes sajtókampány előzte meg.

1941. június 7-én Ion Antonescu utasítására a Prut folyó vonalán 4 kilométeres mélységben a Szovjetunióval való határ mentén megkezdték a zsidók evakuálását. Ezt követte a zsidók evakuálása Borohoi, Botoșani, Iași, Tulcea és Constanța városukból és vidékükről. Közvetlenül a Szovjetunió megtámadása előtti napon elrendelték a zsidók kitelepítését a Prut és Seret közti területről, tehát csaknem egész Moldvából. Az evakuált 18. és 60. életév közötti zsidókat a Tîrgu Jiu melletti lágerekbe gyűjtötték, illetve a megyei központokba, s ott is a kijelölt gettókba. A művelet folytatódott a Prahova völgyében, Buzăuban, valamint Râmnicu Sărat, Tulcea és Constanța megyékben. Hogy az esetleges ellenállást megelőzzék, minden megyében túszként letartóztattak egy bizonyos (20-30 személy) számú zsidó rabbit, hitközségi elöljárókat, nevezetesebb személyiségeket. A nagyobb katonai egységek parancsnokságai más vidékeken is foganatosították a zsidók evakuálását, akiket Călărași, Teleorman, Romanați, Dolj és más munténiai és olténiai megyékbe vittek közmunkára.

1941. szeptember elején mintegy hatvanezerre rúgott az evakuált zsidók száma.

1941. június 29-én tömeges zsidó-mészárlást hajtottak végre Iași városában. A városban lakó zsidók (a lakosság fele) idézést kaptak, hogy még azon a napon jelenjenek meg a városi rendőrkapitányságon. A rendőrkapitányság udvarán összegyűjtött többezernyi zsidó tömegre géppuskatűzet nyitottak. Az életben maradottakat marhaszállító vagonokba gyömöszölték, és külön áruszállító vonatok indultak észak és déli, délnyugati irányba. A forró nyári melegben, élelem és víz nélkül, deszkával beszegezett ablakokkal több napon át hurcolták őket. Menet közben a szerelvényeket több állomáson megtámadták. A korabeli források szerint 7000 zsidó vesztette életét a kegyetlen mészárlásban, noha maga a diktátor az 1941. június 30-án kiadott miniszterelnökségi közleményben csupán 500 zsidó-kommunista kivégzéséről tesz említést. A későbbi „igazoló” indoklásokban azt vetették a zsidók szemére, hogy román és német katonákra lőttek volna, vagy azt, hogy rakétákkal adtak jelt a szovjet bombázó repülőgépeknek. Tették ezt annak ellenére, hogy az országos rendőrség vezérigazgatója, E. Leoveanu tábornok az Antonescunak küldött jelentésében leszögezte: „egyetlen halott vagy sebesült katonát nem találtunk, egyetlen „idegen” fegyverviselőt sem, az épületeken nincsenek lövöldözések nyomai.”

A román katonai hatóságok különös kegyetlenséggel léptek fel a zsidók ellen a visszafoglalt Besszarábiában és Bukovinában. A diktátor utasítására a két tartományt az „etnikai tisztogatás” végrehajtása céljából ideiglenesen izolálni kell az ország többi részétől. Besszarábiából és Bukovinából az egész zsidó lakosságot, de az ország más vidékeiről is egész közösségeket evakuáltak és deportáltak a Transnistriában (Dnyeszteren túl) felállított táborokba és lágerekbe, a tízezrek valóságos haláltáborába.

Jelen írásban nem szándékoztuk a romániai zsidóság tragikus sorsát vázolni a második világháború alatt. Csupán a zsidóellenes törvényalkotás hézagosságot bemutató bemutatására szorítkoztunk, de jeleznünk kellett azt is, hogy a magában is kegyetlenül diszkriminatív törvényhozáson túl, a valóság sokkal szomorúbb volt. A kettő összevetése azt a benyomást kelti a kutatóban, hogy a törvényalkotás kendőzni akarta a közvélemény előtt a valóságot, törvényes látszatot akart adni a romániai egész zsidó közösség kiirtását követő politikának. Ha helyel-közzel utaltunk a zsidóellenes politika, antiszemitizmus és idegengyűlölet ideológiai hátterére, ezt is annak érdekében tettük és csupán annyira, amennyire a fogantatás légköre megkövetelte. Végezetül még egy utolsó megjegyzés:

A román zsidóellenes törvényhozás sugalmazói cinikusan bevallották igazi céljaikat, a háború teremtette körülmények felhasználását a zsidók kiirtására. Mihai Antonescu, a Minisztertanács alelnöke a Ion Antonescu-fasiszta diktatúra éveiben, 1941. augusztus 5-én a munkatáborokról és lágerekről szóló tájékoztatások kapcsán megjegyezte: „Miniszter urak, Önök tudják, hogy én mindenkor ezen történelmi momentum kihasználásának voltam híve..., és azon a véleményen voltam, hogy a kisajátításra vonatkozó törvényekre és a zsidók valóságos fizikai kiirtását célzó összes intézkedésekre szükség volt azért, hogy ezt a pillanatot kiaknázzuk.”

LAJOS DEMÉNY

ANTI-SEMITE LEGISLATION IN ROUMANIA BETWEEN 1940 AND 1944

Roumania was the last European state where Jews obtained general civic rights. It happened as late as 1920, under international pressure when, as a condition of Versailles peace treaties, Romanian government had to settle this question. This paper presents the process begun on 21 January 1938 with the acceptance of the first anti-Semite law, in the course of which Roumania took a series of measures in the interest of the removal of “the Jews and other parasitic elements” even without any pressure of external circumstances. Various laws and measures against Jews not only deprived them of their most elementary rights, but also led to the extinction of about three hundred thousand people. 'It has been therefore a hypocrisy of Roumania to spread the impression as if they had not pursued an anti-Semite policy.